

NU

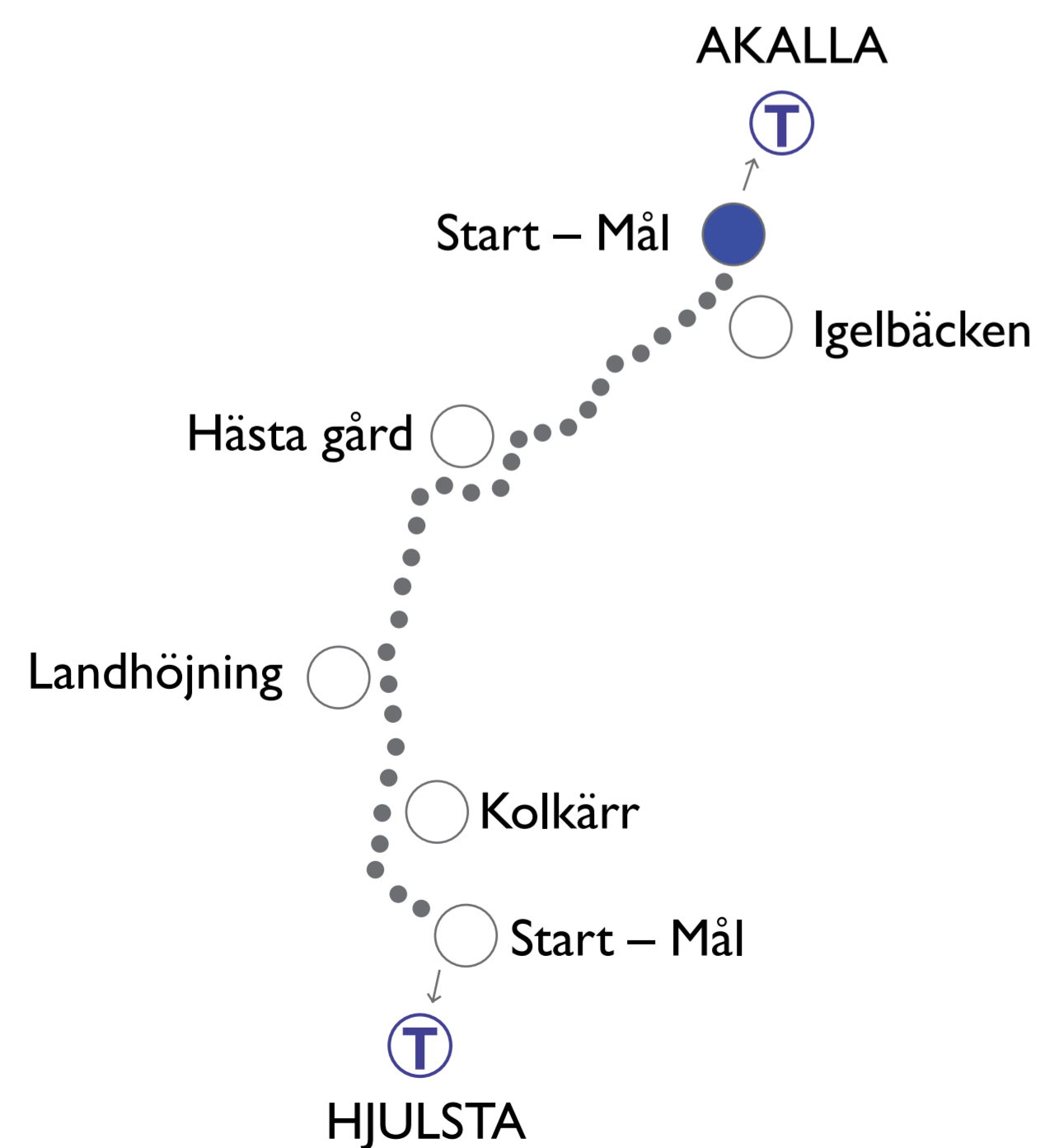
Du står på en väg som har funnits i hundratals år. Den har gått mellan de gamla gårdarna Akalla, Hästa och Kolkärr.

Om du fortsätter att vandra längs vägen kommer du vid fyra olika platser få veta lite mer om livet här förr och nu. Sträckan är två kilometer lång.

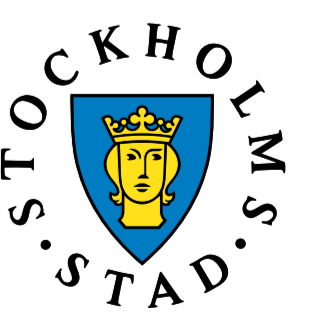
Järvafältet är en kulturmiljö med lång historia. Det är skyddat som kulturresevat. Här ligger ett av Stockholms värdefullaste fornlämningsområden, med lämningar ända från bronsåldern (1800-500 f.Kr.) till idag.

I den ålderdomliga jordbruksmiljön finns gårdar som legat på samma plats i mer än tusen år. De låg kvar när området, vid 1900-talets början, blev militärt övningsområde. Gårdarna brukades fram till 1970-talet när Järvafältet började bebyggas. Några gårdar som blev kvar är till exempel Hästa, Akalla, och Eggeby.

Järvafältet fick sitt namn under den militära tiden efter Järvagårdarna i områdets södra del. Gårdsnamnet Järva finns omtalat redan i slutet av 1200-talet.

TIDENS VÄG

DÅ

Förr gick man till fots. Med häst kunde man färdas långt, rida eller åka vagn. Även vattnet fungerade som "väg". Där tog man sig fram med båt på sommaren och på vintern med skridskor eller släde.

Många vägar här på Järvafältet är mycket gamla. Intill några har runstenar rests. De är minnesstenar som berättar om någon som bott i närheten, om strider eller resor då någon dött eller om vem som byggt vägen.

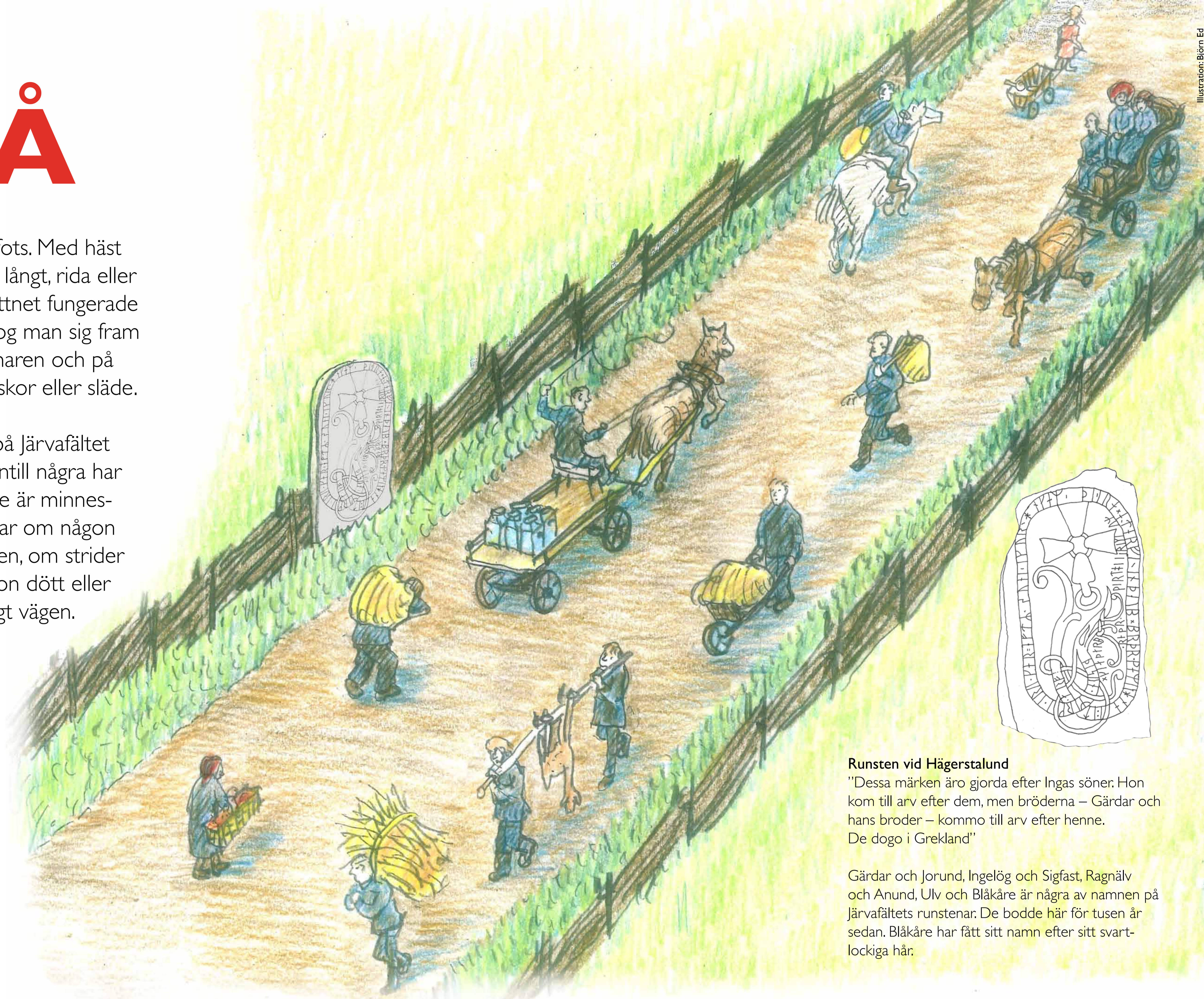

Illustration: Björn Ed

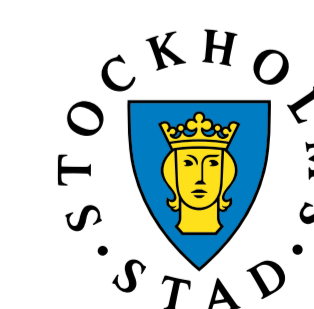
Runsten vid Hägerstalund

"Dessa märken äro gjorda efter Ingas söner. Hon kom till arv efter dem, men bröderna – Gärdar och hans broder – kommo till arv efter henne. De dogo i Grekland"

Gärdar och Jorund, Ingelög och Sigfast, Ragnälv och Anund, Ulv och Blåkäre är några av namnen på Järvafältets runstenar. De bodde här för tusen år sedan. Blåkäre har fått sitt namn efter sitt svartlockiga hår.

TIDENS VÄG

en vandring i historien

NU

Nuförtiden används Igelbäcken mest för naturstudier av fåglar, fiskar och småkryp som lever här.

Gräsanden tillhör gruppen simänder och är för oss den mest kända anden. Här på Järvafältet häckar den helst invid Igelbäcken eller nära sjöar och dammar.

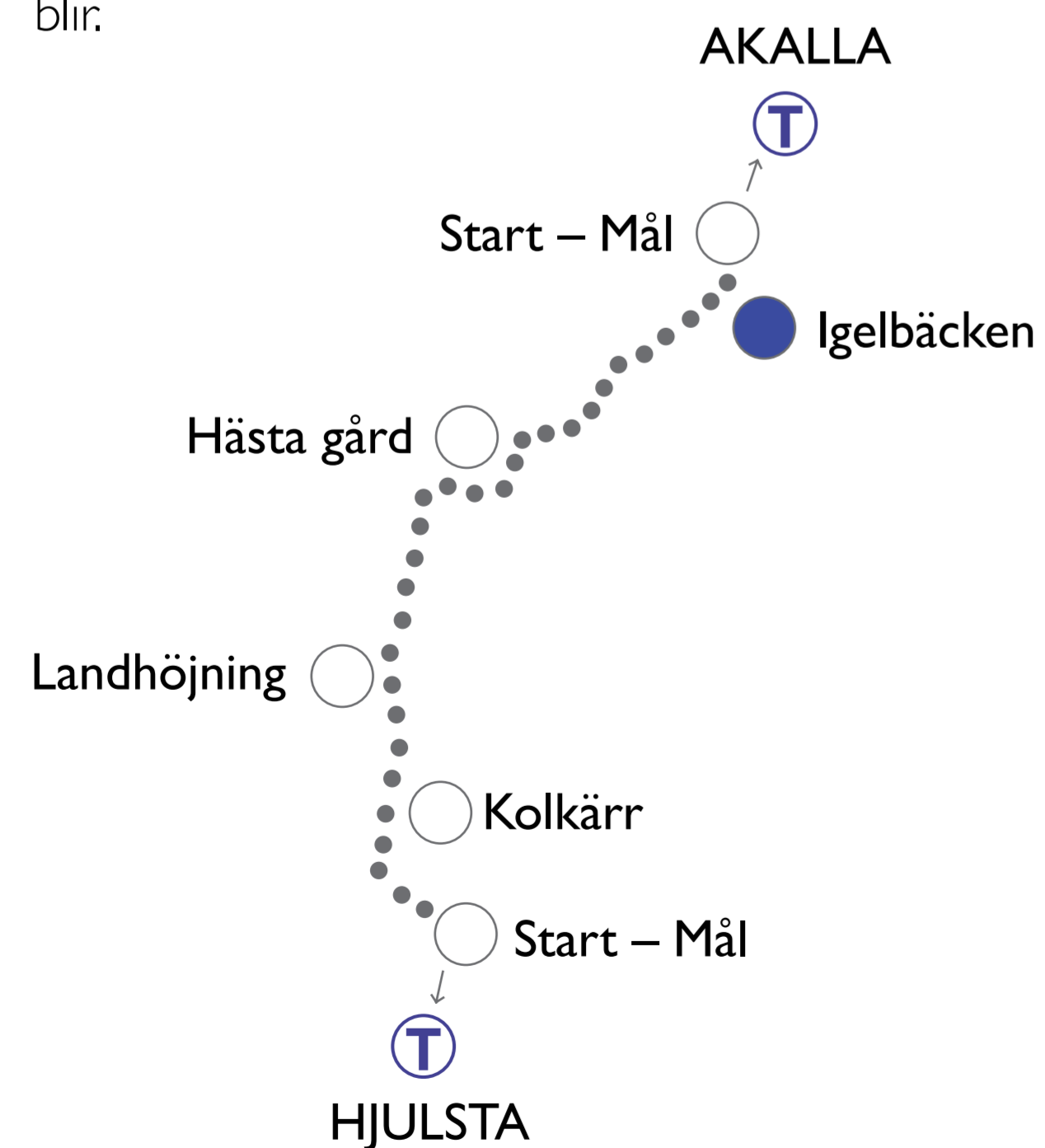
Strömstaren håller till vid strömmande vatten där den dyker efter småkryp. Vintertid kan den ibland ses fiska i delar av Igelbäcken som inte frusit till.

Trollsländor hör till insektsvärldens bästa flygare. Äggen läggs vid stranden och kläcks till vattenlevande "nymfer". De fångar andra kryp som flugor och myggor genom att snabbt skjuta ut sina hopfällbara käkar. När nymfen ska förvandlas till flygande insekt klättrar den upp på ett blad där det gamla skinnet spricker upp. Den vuxna trollsländan lever bara några månader.

Den sällsynta fisken grönling trivs i delar av bäcken med stenig botten. Fisken är liten, brunfläckig och har skäggtömmar.

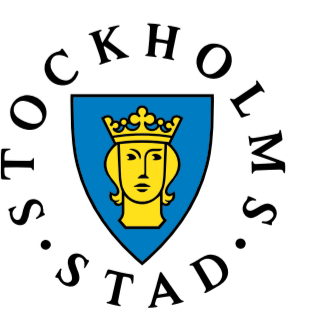
I Igelbäcken lever också iglar, en sorts maskar som kan dra ihop sig till en klump eller sträcka ut sig till en smal sträng. Igeln har sugskivor i båda ändarna som den kan ta sig fram med.

Vattensnäckor är växtätare och skrapar av alger från stenar och växter. Skalet blir större ju äldre snäckan blir.

IGELBÄCKEN

TIDENSVÄG • 2 km • En vandring i historien • www.stockholm.se/tidensvag

DÅ

Igelbäcken var för länge sedan en milslång vattenväg kring vilken gårdar och byar växte upp. Vattnet sammanband olika delar mer än det skilde dem åt. På sommaren kunde man lätt ta sig fram med båt i bäcken och på vintern med släde eller skridskor.

Tillgången till friskt vatten var en förutsättning för bosättning. Man måste ha dricksvatten och vatten till matlagning för att klara sig.

Vid Igelbäcken kunde man också tvätta kläder och bada eller vid kallare väder hämta vatten för att sköta sin hygien på annat ställe.

Vattenkraften i bäcken utnyttjades där vattnet var mer strömmande. Lite längre norrut finns lämningar efter en kvarn som har anor från medeltiden. Kvarnen användes för att mala säd till mjöl. Under 1800-talet fanns också en vatten-driven såg där.

Fisket i Igelbäcken var ett omtyckt tillskott till kosthålllet. Det sägs att kung Fredrik I planterade in fisken grönling i bäcken på 1700-talet. Den ansågs som en läckerhet. Nu är den en raritet som ska skyddas.

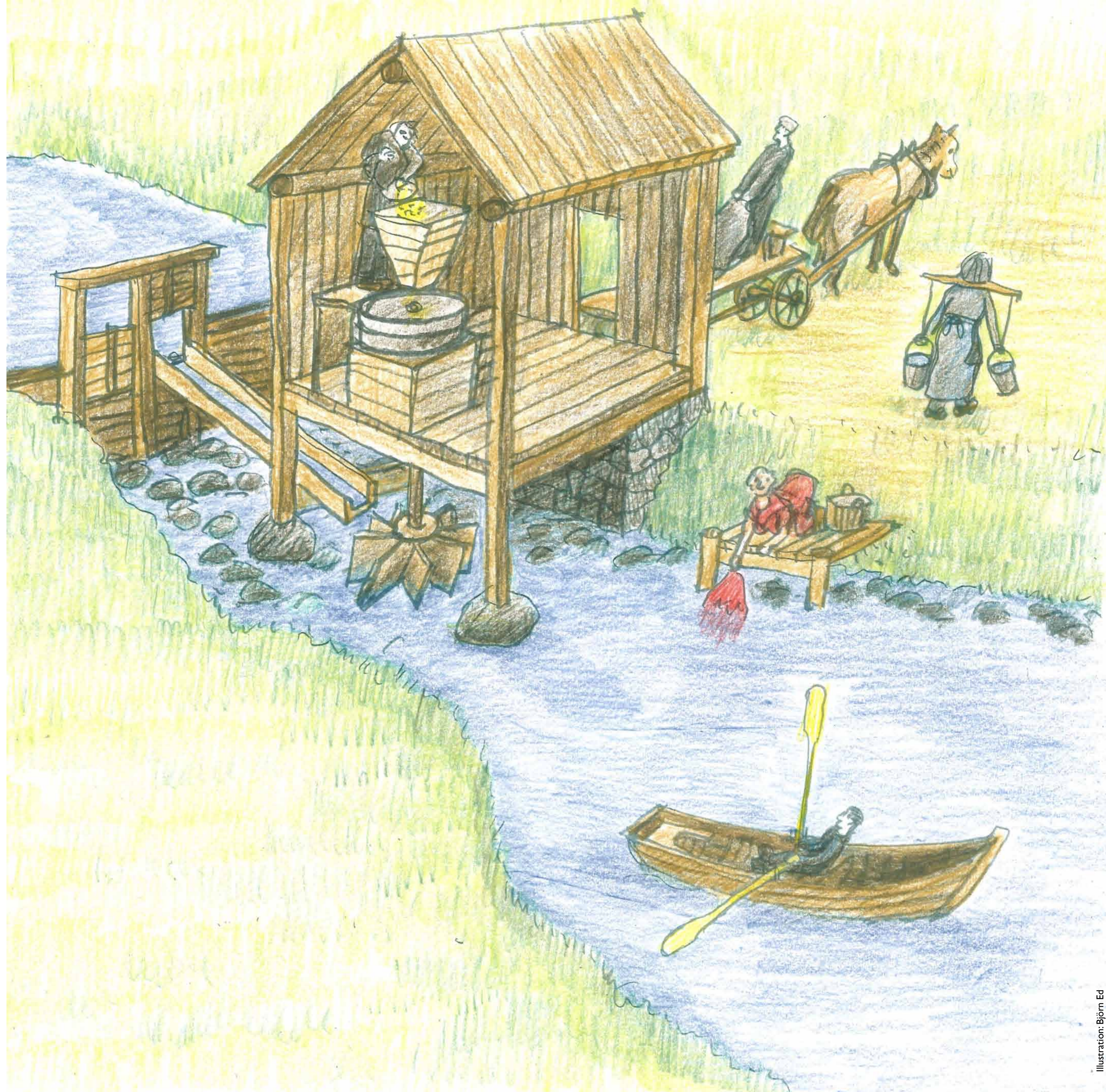
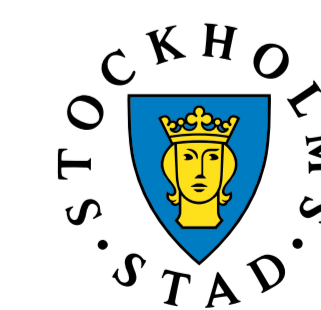

Illustration: Björn Ed

IGELBÄCKEN

www.stockholm.se/tidensvag

NU

Gården arrenderas idag av Hästa 4H lantbruk. De driver ett ekologiskt, KRAV-anslutet jordbruk. På åkrarna odlas havre, korn och dinkel. Dinkel är en sorts vete som odlades i forntiden. På markerna betar kor och får. De flesta korna tillhör den gamla skotska rasen "Highland Cattle" med lång päls och långa vassa horn.

Hästa är Stockholms enda levande jordbruk. Jordbruk med odling och bete är det bästa sättet att sköta kulturresevatet. Moderna maskiner används i arbetet men också hästar för att inte skada känslig natur. Till exempel när man kör ut nedsågade trädstammar från skogen.

Under våren kan du titta på kalvar och lamm i stallet.

På gården finns också värphöns som går fritt ute på dagarna. Det finns mer än tvåhundra höns och fem tuppar. Om en stor rovfågel dyker upp, ger tuppen tecken till sina hönor som springer in och gömmer sig under vagnen som de sover i på nätterna.

Även kycklingarna får gå ute och växa i normal takt. När de blivit 70 dagar skickas de till slakt. Kycklingar som man köper i affärerna är hälften så gamla när de slaktas. Områdena där hönsen och kycklingarna går är inhägnade med nät för att hindra hundar att komma in.

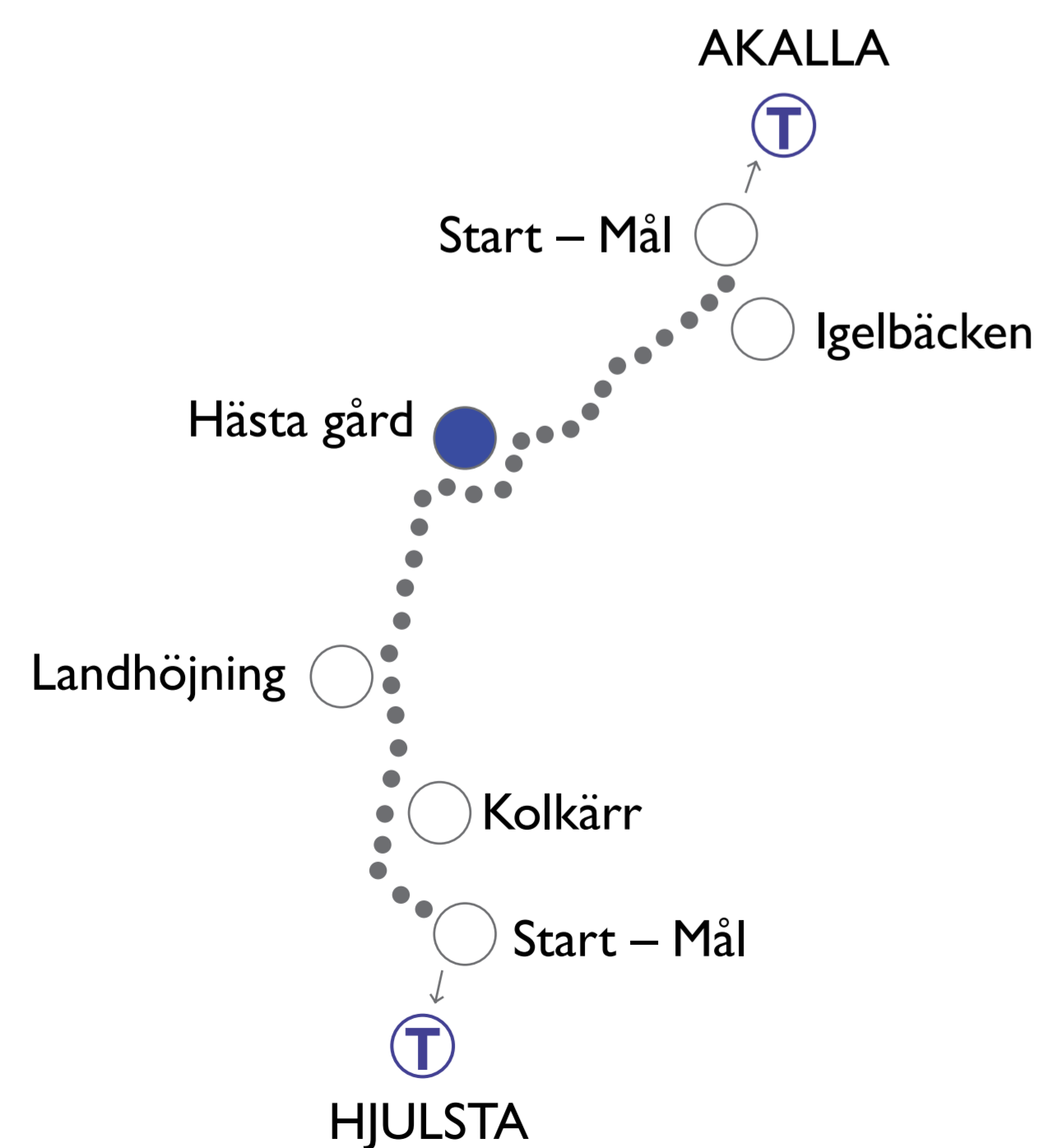
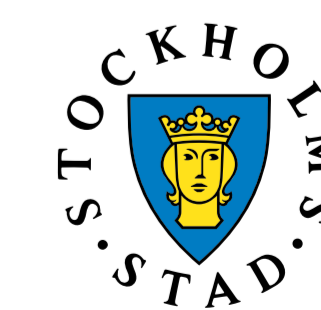

Illustration: Björn Ed

HÄSTA GÅRD

DÅ

Hästa är omtalat i skrift första gången 1347 då Torsten i haesistum nämns. Namnet har tolkats som hässjestad, en plats där en hässja är uppställd. Men här har man bott betydligt längre, åtminstone sedan järnåldern, för mer än 1000 år sedan. Strax norr om gården ligger ett gravfält, där de som levde på gården då begravdes.

Den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes efter en stor brand i mitten av 1700-talet av Johan Jakob de Besche.

Vid sekelskiftet 1900 fanns här 40 kor; tio hästar och fyra oxar. Gården hade sex fast anställda lantarbetare. Den första traktorn inköptes på 1930-talet.

På 1500-talet omtalas två gårdar vilka också kan ses på senare kartor. Den andra gården låg på andra sidan Akallälänken. En 1700-talskarta visar små täppor, humlegårdar och en trädgård ungefär här vid trähästarna.

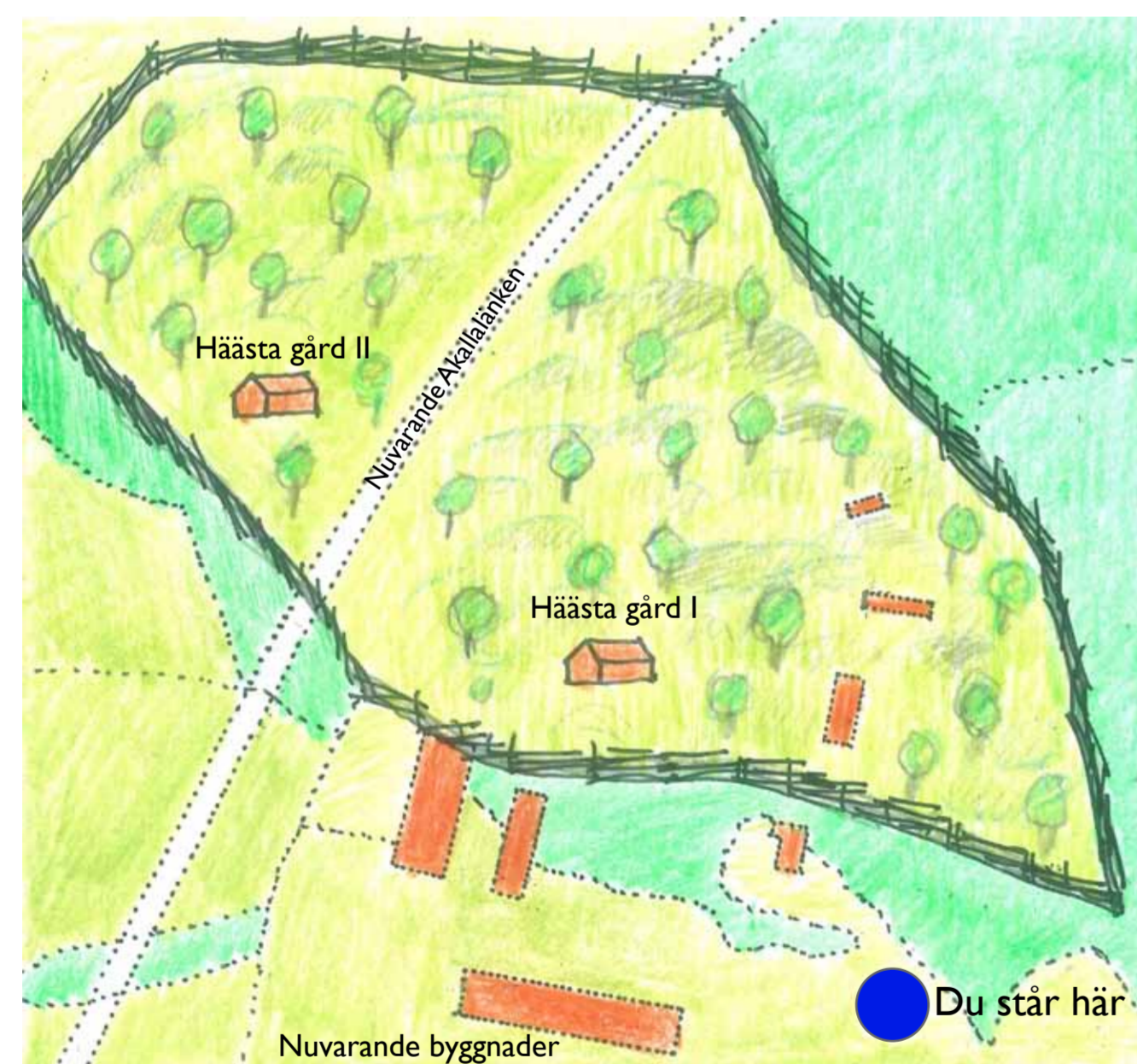
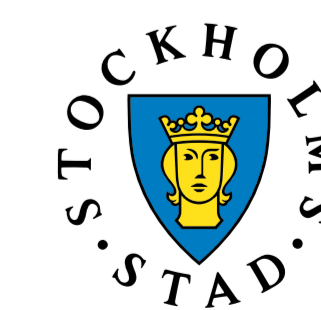

Illustration: Björn Ed

HÄSTA GÅRD

www.stockholm.se/tidensvag

DÅ

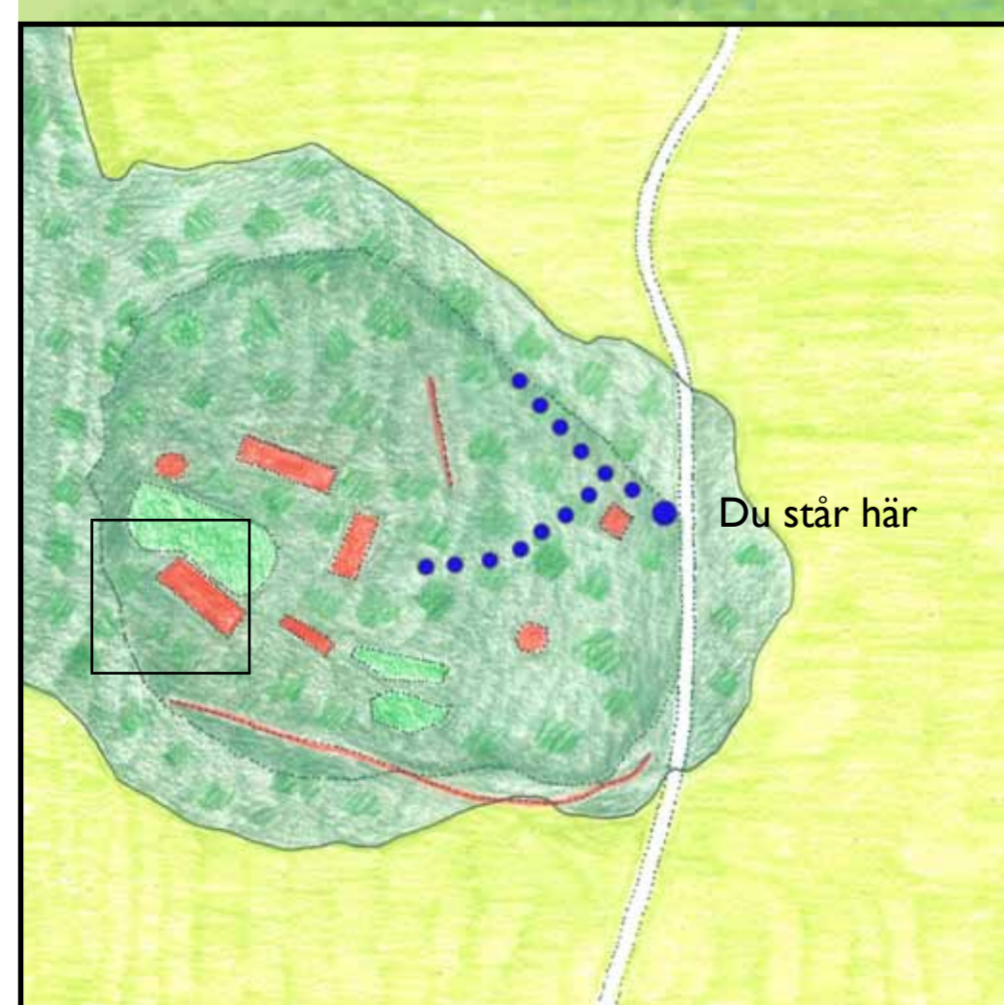
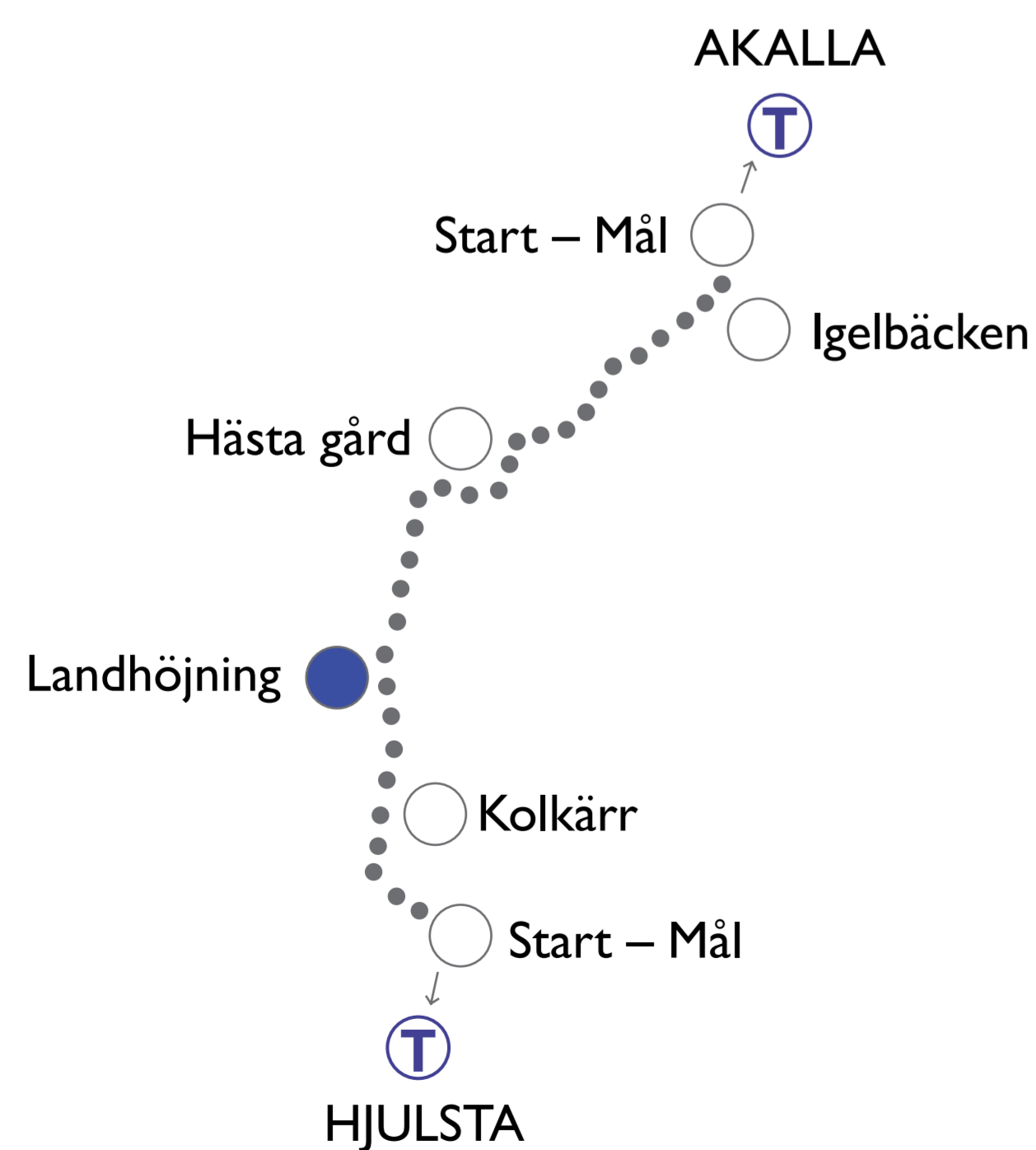
På den här kullen finns lämningar från både boplatser och begravningar.

Här ligger tre husgrundsplatåer och en husgrunds-terrass. Husen var långhus där stolpar bar upp taket. Vid en öppen eld lagades maten. Elden gav också ljus och värme. På vintern när det var för kallt för djuren att gå ute, fick de vara i ena delen av huset.

Människorna livnärde sig på åkerbruk och boskaps-skötsel. Stensträngar och stenröjda ytor är lämningar efter detta.

Uppe på kullen finns tre gravar; två runda och en kvadratisk. De två största ligger på kullens högsta punkter och är antagligen de äldsta lämningarna här.

På andra sidan kullen låg tidigare ett gravfält. I flera av gravarna har arkeologer hittat torshammar-ringar, ett slags amulett som visade att man trodde på guden Tor. De fann också vapen som spjutspetsar och knivar. I kvinnogravarna hittades pärlor och spännbucklor, ett slags spännen som höll ihop kläderna. Enstaka fynd av björnklor visade att den döde svepts i ett björnskinns vid begravningen. Ben från hund, katt och häst berättade om djur som den döde fått med sig. Rovfågelben visar att man kan ha använt rovfåglar vid jakt.

De döda begravdes i närheten. Vanligtvis brändes de döda. Benen och askan placerades i en kruk eller ask i graven tillsammans med gravgåvor. Över detta lades en liten kulle av jord och stenar, ibland med en yttre stenkant. Dessa gravar kallas för stensättningar. De var oftast runda men kunde även ha en fyrkantig eller trekantig form.

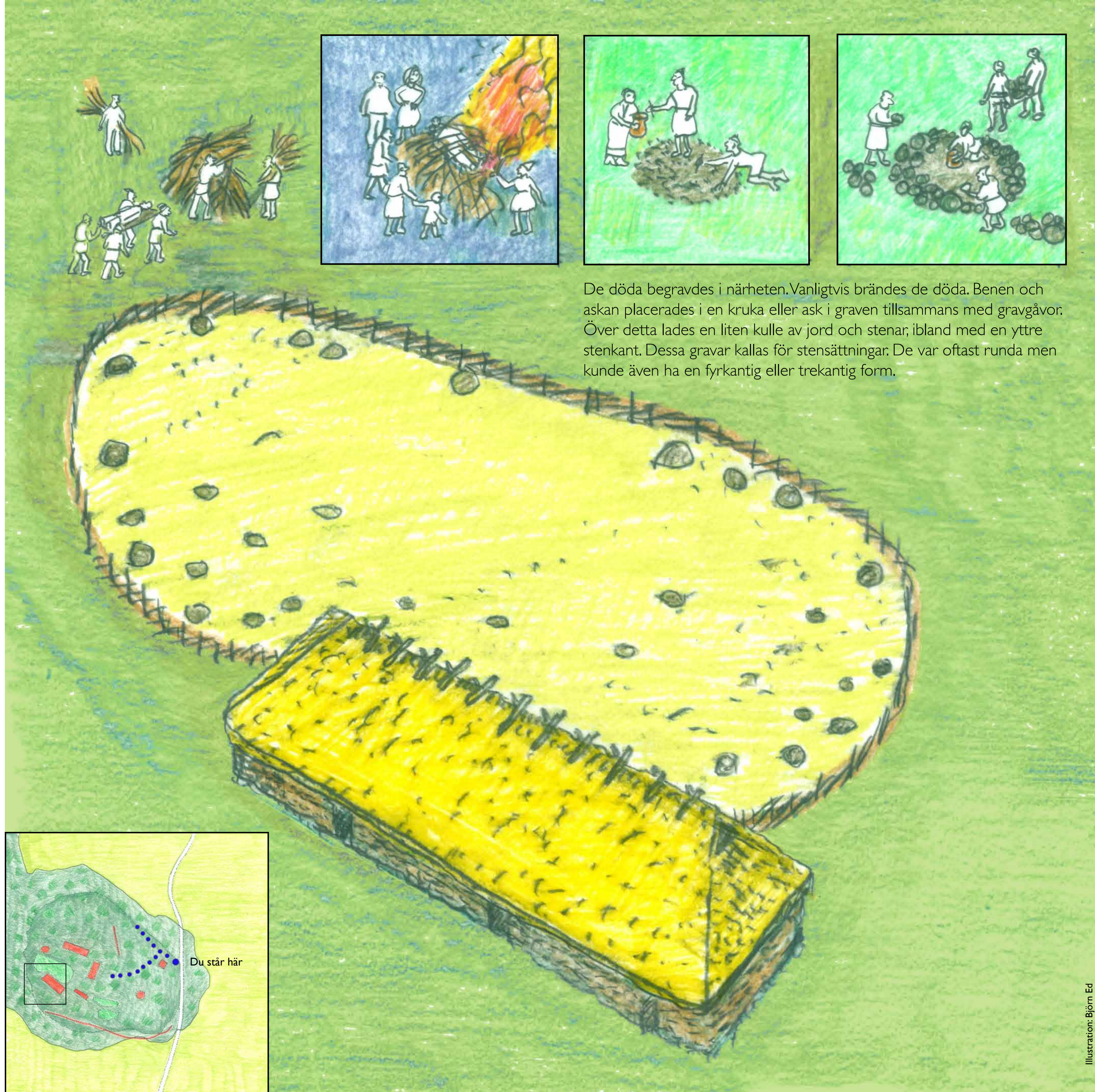

Illustration: Björn Ed

LIV – DÖD

DÅ

För 20 000 år sedan var hela norra Europa täckt av ett kilometertjockt istäcke. Isen smälte bort när det blev varmare. Marken som varit nedtyngd av isen höjde sig.

I stockholmsområdet låg marken i början under ett hav av smältvatten. Med tiden reste sig öar ur havet och blev till en sammanhängande landmassa, havsvikar blev till sjöar och åar. Växter och djur slog sig ned här.

Under bronsåldern, började öarna här runt Järvaområdet växa ihop till något större områden. Ganska stora delar av Akalla låg då över vattenytan. Men fortfarande var Igelbäcken en havsvik.

I slutet av bronsåldern låg strandkanten alldeles nära denna kulle som stack ut som en udde i det omgivande vattnet. Vattenytan var femton meter högre än idag. Människor kan ha bott här redan då.

På kullen finns lämningar från både boplatser och begravingar. Du kan gå dit upp och se om du kan upptäcka dem. De är svåra att se om man inte vet var de ligger, men teckningen visar var de finns och hur det kan ha sett ut när människor bodde här.

Om du går till platsen där det finns en båt på bilden hittar du en stockbåt. Där kan du också se var strandkanten låg för 2500 år sedan.

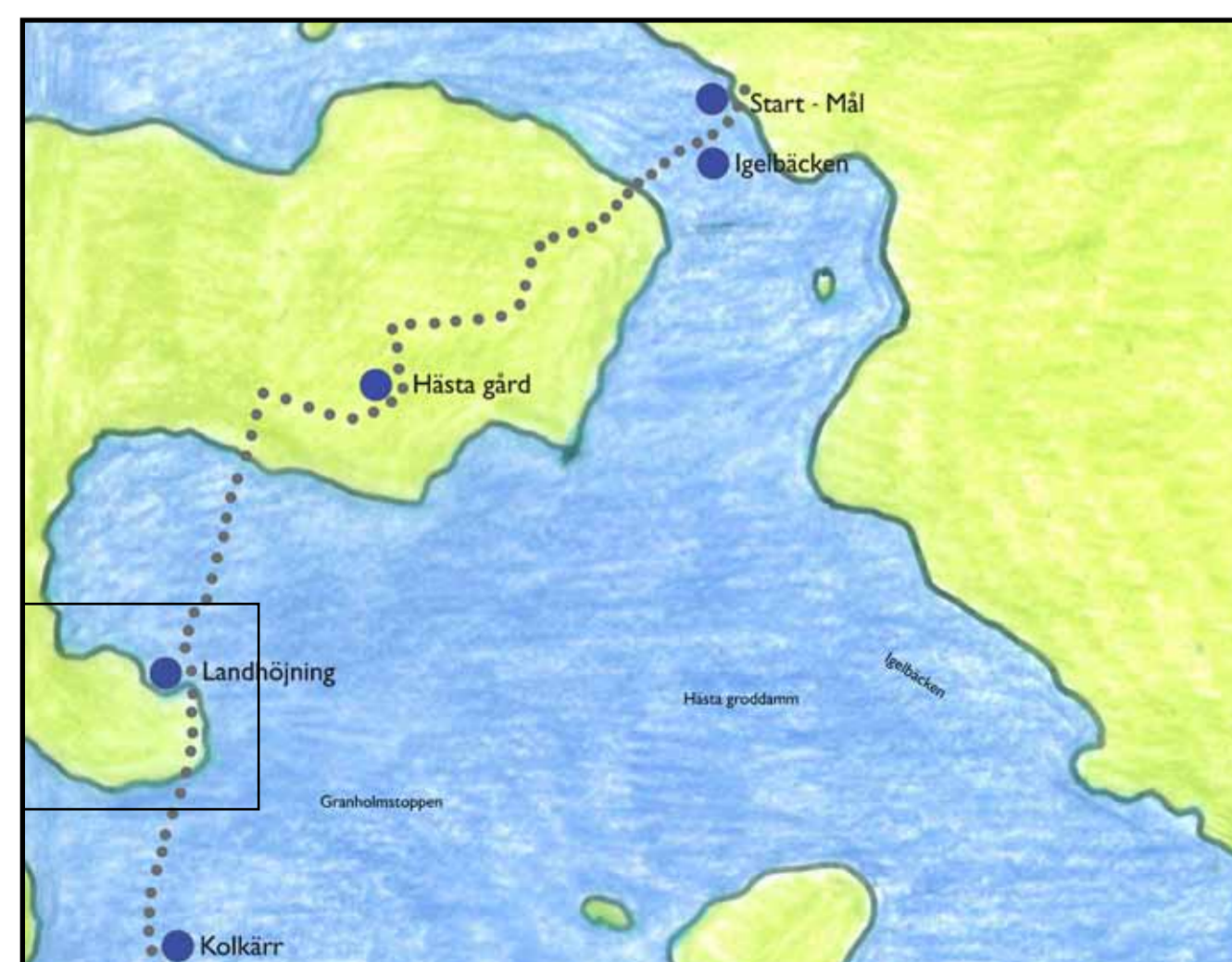
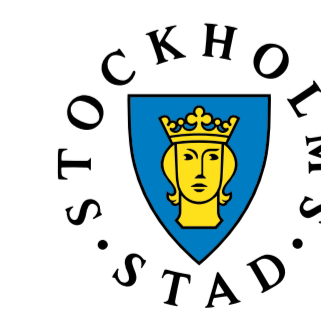

Illustration: Björn Ed

LANDHÖJNING

www.stockholm.se/tidensvag

DÅ

Du står nu nära resterna av ett hus där människor bodde för lite mer än hundra år sedan. Du kan se husgrunden om du följer stigen in i skogen.

Gården är omtalad 1486 som Kolthaker. Den var då ett frälsetorp som ägdes av en adelsman. Men här har nog människor bott i mer än tusen år. Det finns två husgrunder längre söderut som tyder på det. Här finns också ett litet gravfält där man begravde sina döda.

Kolkärr var en liten gård som från 1700-talets slut ingick i den större gården Hästas ägor.

Efter 1850-talet lades gården ned. Nära husgrunden kan du kanske hitta växter från den gamla trädgården.

Elden var nödvändig för värme och matlagning. Nära husgrunden finns ett fyrfat där du kan grilla mat

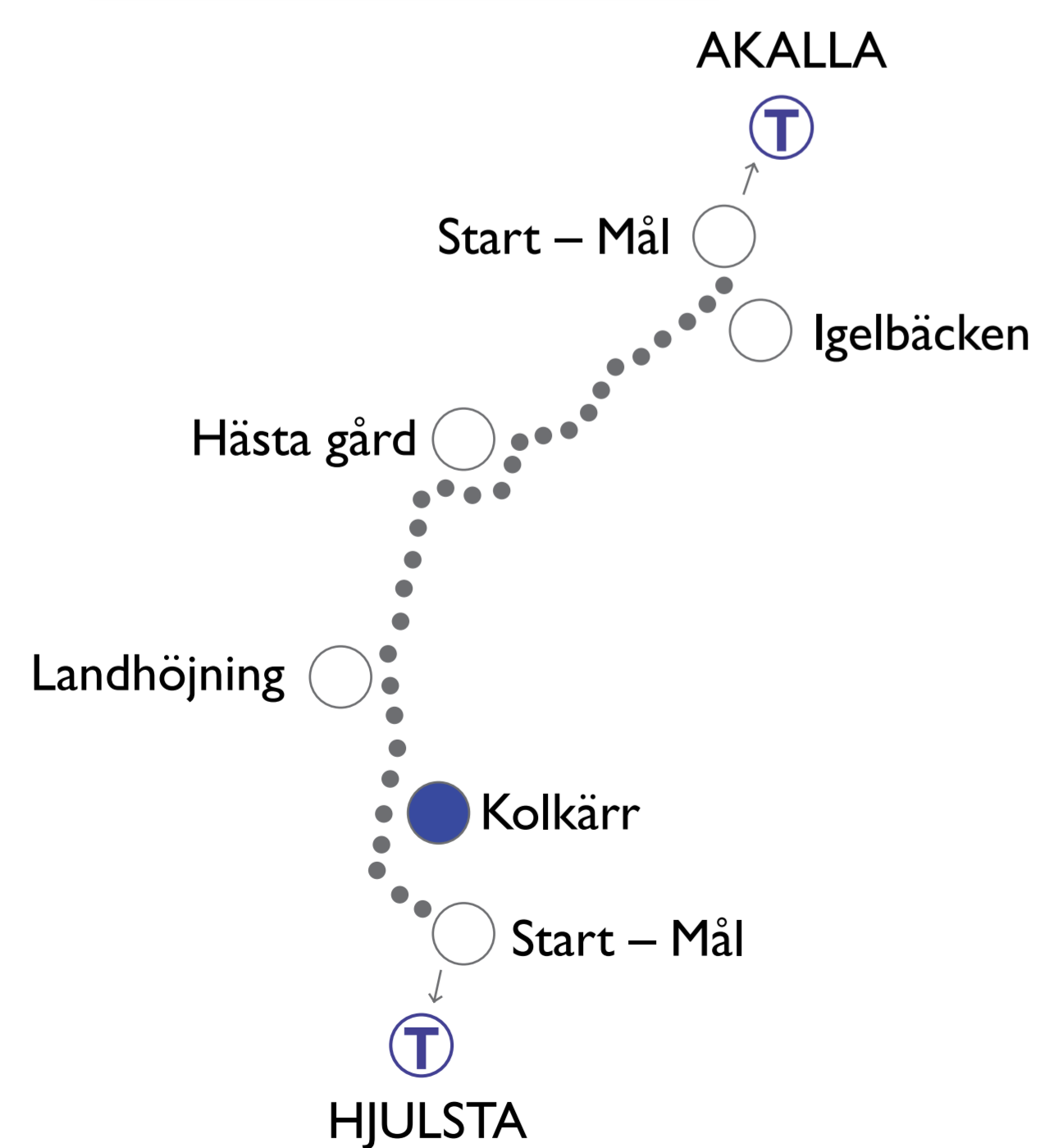

Illustration: Björn Ed

KOLKÄRR

DÅ

På en gård från yngre järnåldern (ca 500-1050 e.Kr.) kan det ha bott 15-20 personer. Gården bestod av ett stort hus, ett så kallat långhus. Där bodde både människor och djur. Ett par mindre förrådshus fanns på gårdsplanen. Inne i huset fanns en härd med öppen eld där man lagade sin mat och som också gav värme och ljus. Väggarna kan ha flätats av ris, täckt av lera. Taket av strå eller torv, bars upp av kraftiga stolpar. Det fanns inga fönster. En liten öppning i taket eller vid gavlarna släppte ut röken från den öppna eldstaden.

Idag finns inga synliga spår kvar från en sådan gård.

Nära gården låg åkrarna. Man odlade mest korn men också råg och havre. Längre från gården låg ängsmarkerna där man hämtade gräs och löv till vinterfoder åt djuren.

Boskapsskötseln var viktig. Skelettdelar som arkeologerna hittat, visar att man hade hästar, kor, grisar, får, getter, höns, hund och katt. Jakt och fiske gav ett viktigt tillskott till födan. Nötter och bär togs också tillvara.

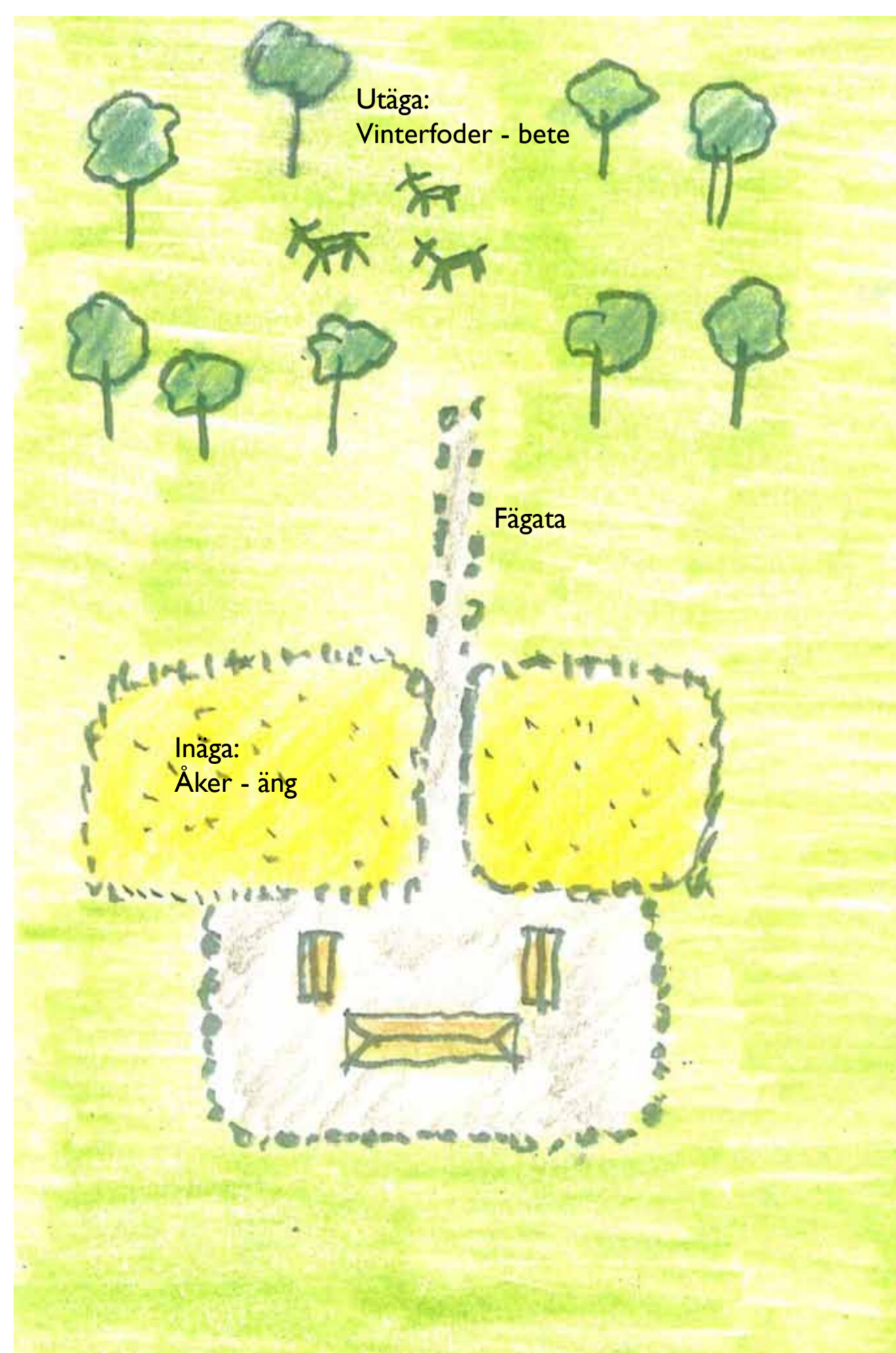

Illustration: Björn Ed

KOLKÄRR

www.stockholm.se/tidensvag

